

Україні відчували не менший оптимізм із приводу свого добробуту. На жаль, українці, за рідкісним винятком, купують продукти харчування за світовими цінами, одержуючи зарплати аж ніяк не світового рівня. А реальна ситуація з продовольством у країні не набагато відрізняється від загальносвітової.

За розрахунками вчених, українська земля – за належного ставлення до неї – здатна нагодувати понад 300 млн. чоловік. Але тут криється так багато проблем, що на їх вирішення буде потрібно багато років. Взяти хоча б реалізацію програми з відновлення родючості ґрунтів, яка за минуле століття скоротилася до критичних позначок. На жаль, український чорнозем із 10–12-відсотковим вмістом гумусу – основної органічної речовини ґрунту, нині можна побачити тільки в Інституті ім. Л.Пастера в Парижі...

Навряд чи нашій країні вдасться на рівних конкурувати зі Швейцарією чи Люксембургом в сфері банківського бізнесу або збирати електроніку не гірше за японців. Проте можна спробувати реалізувати проект, який виявиться комерційно успішним не в масштабі двох-трьох десятків сімей, а в межах 45-мільйонної держави. З урахуванням кон'юнктури на світових товарних біржах, більш вигідного вкладення, ніж виробництво продуктів харчування, на сьогодні немає.

Джерела та література:

1. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселения / Т. Мальтус. – М. : Директмедиа Паблшинг, 2007. – 286 с.
2. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М. : Прогресс, 1980. – 320 с.
3. Уряд демонтує ринок в АПК? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/10/270710/>

Мостова М.А.

УДК 339.13.027

САНАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Постановка проблеми. Під час здійснення господарської діяльності підприємства постійно перебувають під дією низки факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Це призводить до виникнення коливань, що мають циклічний характер. Невід'ємною фазою життєвого циклу підприємства є спад або криза, яка є негативною тенденцією. Тому актуальним стає розробка інструментарію гальмування спаду показників функціонування під час настання кризи та швидкого відновлення їх зростання. Саме санаційне управління дозволяє зменшити амплітуду коливань в межах економічного циклу, та усунути негативні наслідки кризового стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам санаційного управління й санації, присвячені роботи таких зарубіжних і вітчизняних вчених: Е. Альтмана, Дж. Аргенті, В. Бівера, І. О. Бланка, А. П. Градова, В. М. Гриньової, А. Г. Грязнової, Н. Г. Данілочкіної, В. А. Забродського, М. О. Кизима, Т. С. Клебанової, Б. І. Кузіна, Л. О. Лігоненко, В. С. Пономаренка, О. І. Пушкаря, О. В. Раєвнєвої, Л. С. Ситник, О. О. Терещенка, О. М. Тридіда, Е. О. Уткіна та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. На даний час існує чимало досліджень в яких розглянуто окремі аспекти теорії й практики санаційного управління, сформовано й обґрунтовано методичні підходи до проведення антикризових, санаційних заходів, діагностики фінансового стану. Але треба зазначити, що не існує єдиного методологічного підходу щодо застосування інструментів санаційного управління.

Мета статті. Метою дослідження є розробка теоретичних основ санаційного управління підприємством відповідно до типології кризи на підприємстві.

Вклад основного матеріалу. При появі перших ознак кризового стану на підприємстві перед його керівництвом постає завдання усунення його причин та запобігання негативних наслідків, а саме банкрутства підприємства.

Найдійовішим інструментом запобігання банкрутства підприємства є санація. Санація-це чітко координований комплекс заходів фінансового, економічного, технічного, організаційного, правового, соціального характеру, спрямованих на досягнення достатнього рівня або відновлення ліквідності, платоспроможності, прибутковості, конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді.

Санаційне управління - процес застосування форм, методів і процедур, спрямованих на соціально-економічне оздоровлення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Процес санаційного управління складається з наступних основних етапів:

- I. Ідентифікація кризи;
- II. Оцінка санаційної спроможності підприємства;
- III. Розробка санаційних заходів;
- IV. Впровадження санаційних заходів.

Розглянемо детальніше кожен етап. **I. Ідентифікація кризи.** За визначенням І. Бланка: «криза-одна з найбільш важких форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає циклічно виникаючі протягом його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним обсягом фінансових потреб, що є джерелом найбільш небезпечних потенційних загроз його функціонуванню».

Для конкретизації та звуження кола досліджуваних криз, на нашу думку, доцільно скористатися поділом за наступними параметрами:

– за формальною ознакою: виробнича (невідповідність виробничих можливостей підприємства ринковому попиту), фінансова (неможливість одержання необхідних фінансових ресурсів), структурна (виявляється як криза поділу й інтеграції діяльності, розподілу функцій, регламентації діяльності окремих підрозділів, як відокремлення адміністративних одиниць, регіонів, філій чи дочірніх фірм);

– за глибиною: слабка (безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства), помірна (є більш вираженою, ніж слабка; за умови переведення його на режим антикризового управління не впливає на інтенсивність та напрямок роботи підприємства), глибока (загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайної фінансової санації.; спричиняє зміну інтенсивності та напрямку роботи підприємства), небезпечно глибока (кризовий стан, який несумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його руйнування як самостійної господарської одиниці) (див. Табл. 1.).

Таблиця 1. Класифікація кризових явищ

вид глибина	Виробнича	Фінансова	Структурна
Слабка	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення обороту від реалізації продукції; - використання застарілих технологій виробництва; - високий рівень валових витрат; - неповне використання виробничих потужностей. 	<ul style="list-style-type: none"> - наявність незабезпечених товарних кредитів; - зниження прибутковості; - неефективна інвестиційна політика. 	<ul style="list-style-type: none"> - низька культура управління; - низький рівень кваліфікації персоналу.
Помірна	<ul style="list-style-type: none"> - неефективна політика збуту та диверсифікації; - недостатній асортимент; - відсутність виробничих нововведень; - брак раціоналізаторства; - неритмічність виробництва; - неповне завантаження виробничих потужностей. 	<ul style="list-style-type: none"> - зниження кредитоспроможності підприємства; - заморожування інвестиційних вкладень; - дефіцит фінансових ресурсів. 	<ul style="list-style-type: none"> - збитковість окремих структурних підрозділів; - надлишок персоналу; - дефіцити в організаційній структурі; - збільшення плинності кадрів.
Глибока	<ul style="list-style-type: none"> - значні запаси готової продукції на складі; - невіправдане співвідношення ціни і собівартості; - втрата ринків збуту продукції; - суттєве зменшення обсягів реалізації. 	<ul style="list-style-type: none"> - наявність простроченої кредиторської заборгованості; - наявність збитків. 	<ul style="list-style-type: none"> - цілкова відсутність контролінгу або незадовільна робота його служб.
Небезпечно глибока	<ul style="list-style-type: none"> - зупинка виробництва; - втрата ринків збуту. 	<ul style="list-style-type: none"> - повна втрата фінансової незалежності. 	<ul style="list-style-type: none"> - втрата контролю над підприємством; - гострі протиріччя між структурними підрозділами; - масове скорочення персоналу.

II. Оцінка санаційної спроможності підприємства. Термін «санаційна спроможність підприємства» вперше було запропоновано О. О. Терещенком. Учений розглядав це явище як наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації [5, с.123].

Управління санаційною спроможністю підприємства слід розглядати як відносно самостійний елемент загальної системи управління суб'єктом господарювання, що формується під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища й специфіки галузі, у якій воно функціонує. З іншого боку, це – циклічний процес, що виникає в результаті взаємозв'язку таких функцій менеджменту, як моніторинг, планування, проектування, реалізація й контроль

Досягнення високого рівня санаційної спроможності є стратегічною метою діяльності підприємства в умовах ринку, для досягнення якої необхідна консолідація всіх підрозділів і ланок системи управління підприємства.

Структуру системи управління санаційною спроможністю підприємств харчової промисловості доцільно розглядати у двох вимірах: за рівнями управління (як органічна частина цілісної системи, як самостійна цілісна система; як зосередження компонентів, що входять у цю систему, із притаманними їм специфічними властивостями); за її складовими (управління фінансовим, виробничим та організаційним потенціалами).

III. Розробка санаційних заходів. Відповідно до глибини кризи можна виокремити чотири класи санації на підприємстві: поточна, помірна санація, ґрунтова, тотальна. Кожний клас санації характеризується низкою специфічних для нього заходів, які мають наступні напрямки: виробничо-технічна санація, реструктуризація заборгованості, реорганізація підприємства, санація балансу (чиста санація).

1. Клас поточної санації. Характерним для нього є те, що криза є відносно легкою. Саме тому санаційні заходи мають профілактичний характер.

У такому випадку доцільним є залучення банківського кредиту або державної допомоги для покриття збитків підприємства. Санація балансу полягає в реструктуризації активів, замороженні витрат та зменшенні збиткових статей балансу, що дозволить оптимізувати його структуру для залучення додаткових фінансових ресурсів. Щодо виробничо-технічної санації, то вона, залежно від значення коефіцієнтів виробничого потенціалу підприємства, може містити наступні заходи: збільшення виручки від реалізації, розробка ефективної маркетингової політики, модернізація виробництва, упровадження інновацій, розширення виробництва (див. рис.1).

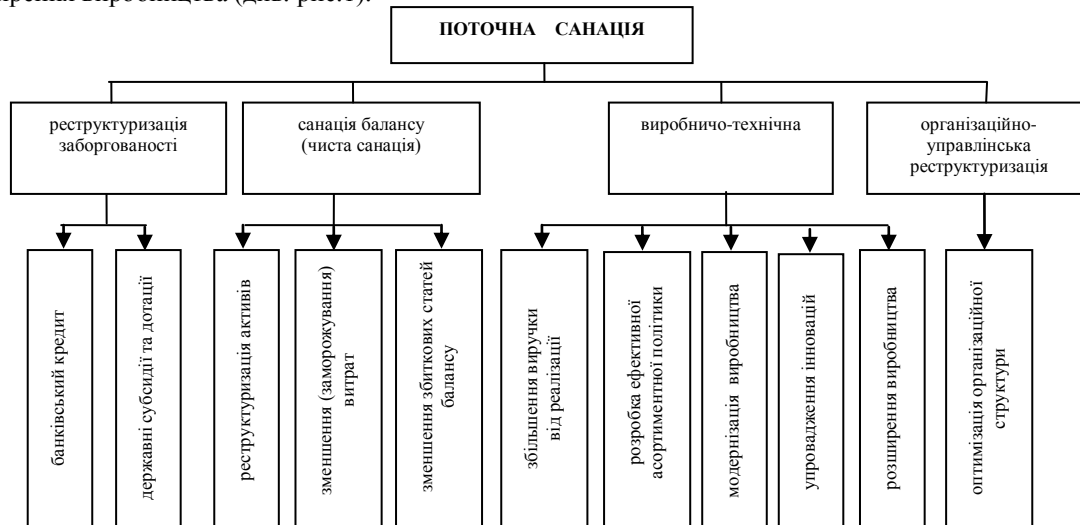

Рис. 1. Санаційні заходи, що відповідають класу поточної санації

2. Застосуванню заходів **класу помірної санації** відповідає наявність симптомів помірної економічної кризи на підприємстві. Реструктуризація заборгованості тут представлена більш широким спектром заходів: банківський кредит, відстрочення погашення облігацій підприємства, пільгове державне кредитування, що пояснюється погіршенням ситуації на підприємстві та більш істотними обсягами боргів суб'єкта господарювання, що підлягають сплаті. Санація балансу відбувається шляхом реструктуризації активів та зменшення збиткових статей балансу. Заходи виробничо-технічного характеру полягають у збільшенні виручки від реалізації, переобладнанні виробництва та впровадженні інновацій. Реінжиніринг бізнес процесів дозволяє усунути недоліки організаційної структури, що сприятиме зменшенню часу на реагування та підвищення рівня керованості підприємством. Розділення підприємства на окремі функціональні структури дасть змогу полегшити управління та досягнути фінансової стійкості за відносно короткий проміжок часу (див рис.2).

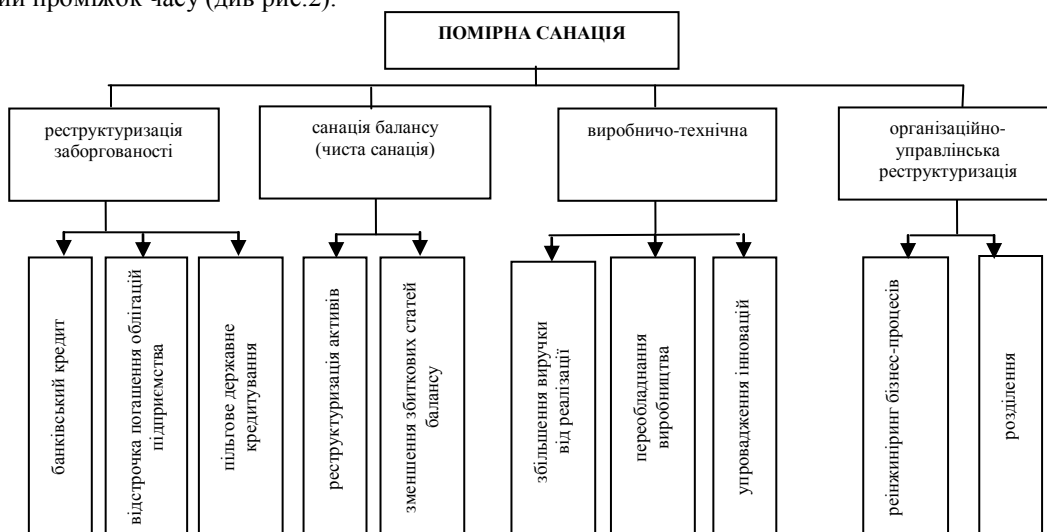

Рис. 2. Санаційні заходи, що відповідають класу помірної санації

3. **Клас ґрунтовної санації.** Дана система інструментів подолання кризи має помірно жорсткий характер. Підприємство знаходиться в скрутному становищі й потребує термінового впровадження антикризових заходів (див. рис 3). Щодо заходів для реструктуризації заборгованості, доцільним буде відстрочка погашення облігацій підприємства, надання державної гарантії кредитній установі для залучення коштів. Санація балансу полягає в зменшенні статутного капіталу, що дозволить одержати додатковий санаційний прибуток, реструктуризації активів та застосуванні альтернативної санації. Зворотній лізинг дозволить підприємству у відносно короткий проміжок часу мобілізувати внутрішні

фінансові ресурси та, у разі потреби, спрямувати їх на переобладнання виробництва. Щодо заходів організаційно-управлінської реструктуризації, то вони складаються з приватизації (для державних підприємств), розділення, у разі складної організаційної структури, та закритті нерентабельних виробництв для полегшення фінансового тягаря на суб'єкт господарювання загалом.

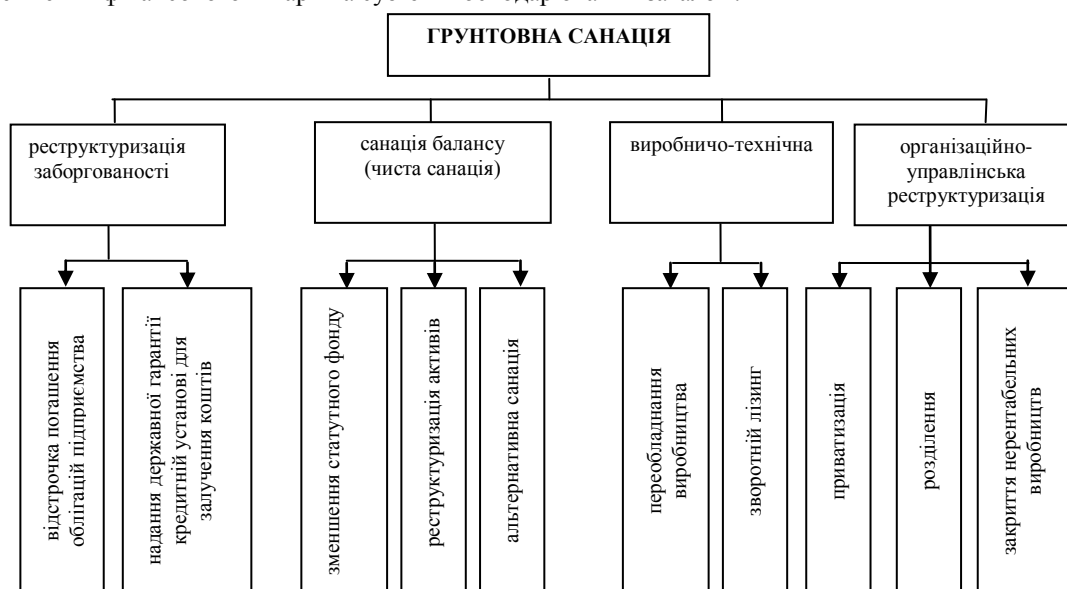

Рис. 3. Санацийні заходи, що відповідають класу ґрунтової санациї

4) **Клас тотальної санациї.** Санацийні заходи мають жорсткий характер і, як правило, є масштабними та здійснюються в комплексі (див. рис.4), Криза в даному випадку охопила всі сфери функціонування підприємства, воно знаходиться на межі банкрутства. Якщо криза охоплює всі сфери функціонування підприємства і воно знаходиться на межі банкрутства, то реструктуризація заборгованості має такі форми: переведення боргу на іншу юридичну особу або списання його частини. Санация балансу проводиться шляхом передачі прав власності; виробничо-технічна – переобладнанням виробництва. Велика увага приділяється організаційно-управлінській реструктуризації, яка має масштабний характер та містить наступні заходи (залежно від структури підприємства, що санується): злиття, поглинання, розділення, закриття нерентабельних виробництв.

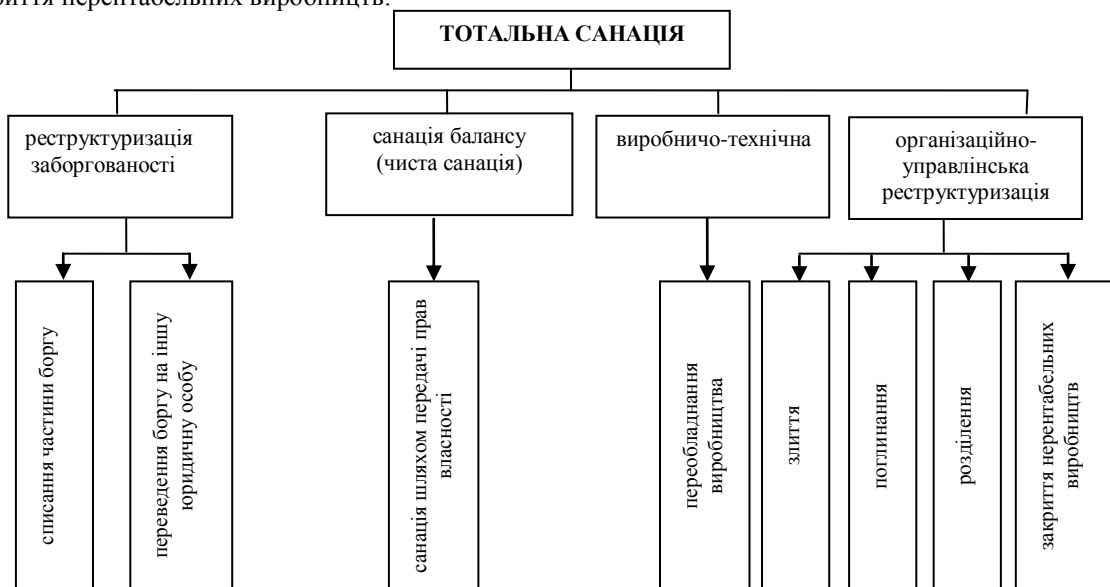

Рис. 4. Санацийні заходи, що відповідають класу тотальної санациї

Вважаємо, що розроблена класифікація санацийних заходів дозволяє визначити необхідні заходи залежно від класу та глибини кризових явищ на підприємстві. Даний підхід полегшує їх застосування на практиці та дозволяє здійснювати комбінування антикризових дій, тим самим підвищивши їх ефективність, що сприяє швидшому усуненню симптомів та нейтралізації негативних явищ.

IV. Впровадження санацийних заходів. Після розробки й затвердження комплексу санацийних заходів відбувається їх впровадження. Ефективність санациї визначається шляхом співставлення ринкової вартості підприємства до та після її проведення.

Висновки. Кожному виду кризи на підприємстві відповідає система інструментів для її подолання. Головним завданням апарату управління на підприємстві є своєчасне виявлення симптомів кризового стану,

ідентифікація типу та глибини кризи та відповідно до цього впровадження відповідного класу санаційних заходів для відновлення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі.

Джерела та література:

1. Антикризисное управление /под ред. Э. М. Короткова. – М. : Инфра-М, 2002. – 432 с.
2. Антикризисный менеджмент / под ред. А. Г. Грязновой. – М. : Экмос, 1999. – 368 с.
3. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учеб. пособие / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 342 с.
4. Бандурка А. М. Финансово-экономический анализ / А. М. Бандурка, И. М. Червяков. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1999. – 394 с.
5. Булеев И. П. Антикризисное управление предприятием / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. – 179 с.
6. Василенко В. О. Антикризисное управление предприятием / В. О. Василенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
7. Економіка підприємства : підруч. /за ред. С. Ф. По кропивного. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
8. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : павч. посіб. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
9. Фінансовий менеджмент : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Бурк, Н. Ю. Калач та ін. – К. : КНЕУ, 2001.
10. Уткин Э. А. Антикризисное управление / Э. А. Уткин. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 145 с.

Мусаєв Е.К.

УДК 001.895:338.436.33 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І. Вступ. Перехід до ринкових відносин в Україні супроводжувався великими змінами в сільському господарстві та агропромисловому комплексі. Суттєво трансформувалися організаційна структура АПК, система управління, відносини права власності та земельні відносини, принципи функціонування економічної системи. Все це визначило необхідність теоретичного осмислення реформ у сільському господарстві, розробки практичних рекомендацій щодо формування матеріально-технічних ресурсів, розвитку ринкових відносин, впровадження інноваційних досліджень, державної підтримки економіки галузі, що сприятиме підвищенню ефективності аграрного сектора економіки України в цілому.

Роль агропромислового комплексу в економіці країни обумовлюється винятковою значущістю та незамінністю його продукції в життєдіяльності людини і суспільства. Тому АПК є однією із сфер, які завжди знаходяться під пильною увагою урядів країн. Пріоритетність розвитку АПК проголошена і в нашій країні, що виражається перед усе в державній підтримці галузі. Адже для повноцінного виконання АПК своєї соціально-економічної ролі підприємства потребують відповідного інноваційно-інвестиційного оновлення. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. [1] вказує на необхідність забезпечення прибутку на авансований капітал в АПК через систему державних організаційно-правових заходів, вдосконалення менеджменту в організації господарської діяльності суб'єктів, впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних (так званих «чистих») технологій виробництва аграрної і продовольчої продукції.

Тому необхідно провести дослідження щодо теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в сучасних умовах та довести необхідність до формування інноваційного механізму управління розвитку агропромисловим комплексом.

II. Постановка мети та завдань статті. Метою статті є розгляд теоретичних основ інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації. Для цього необхідно виконати низьку завдань:

- розглянути трактування поняття «інновації»;
- проаналізувати роль інновацій у економічному розвитку;
- визначити склад агропромислового комплексу та вплив інвестиційно-інноваційного розвитку на сфери агропромислового комплексу.

III. Результати дослідження. В сучасних умовах глобалізації та інформатизації конкурентоспроможність залежить від використання в процесі виробництва наукових досягнень. Визнано, що 2/3 приросту сільськогосподарської продукції у світі отримується саме за рахунок впровадження інновацій [2, с. 19]. А використання в Україні морально й фізично застарілої техніки і технологій є причиною того, що рівень енерго- та матеріаломісткості аграрної продукції у 4-5 разів вищий, ніж у аналогічної продукції з розвинених країн [3, с. 58].

Одним з перших розглянув роль інновацій в економічному розвитку Й.Шумпетер [4]. За його визначенням, інновації – це нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, створена підприємницьким духом. Для одержання інновації необхідно замість зміни суми факторів змінити форму виробничої функції. Технічна інновація розглядалася як економічний засіб, що застосовується для підвищення прибутку; а основними факторами вважалися активність особи підприємця і технічний розвиток.